

**İSLAMİ KURALLARA UYGUN FİNANSAL SİSTEM
BAĞLAMINDA
BİR FİNANSAL ARAÇ OLARAK
SUKUK UYGULAMALARI**

Prof.Dr.Necdet Şensoy

TCMB- Banka Meclisi Üyesi

Konya, 28 Nisan 2012

Disclaimer

İfade edilen görüşler
kişisel görüşlerimdir

SUNUM PLANI

1. Uluslararası kuruluşlar
2. Finansal Sistem
3. Sukuk
4. **İslami Para Piyasası** geliştirilmesi ihtiyacı
5. Likidite Sorununa Çözüm
6. Sonuç

Uluslararası kuruluşlar

AAOIFI Accounting and Auditing
Organization for Islamic Financial
Institutions

IIFM Internatinal Islamic Financial Market

IFSB Islamic Fiancial Services Board

IILM Internatinal Islamic Liquidity
Management Corporation

Bankacılık Sektörünü Düzenleyen

Konvensiyonel Sistem

Uluslararası
Hesaplaşmalar
Bankası (BIS)

Bankacılık Gözetimi
Basel Komitesi
(BCBS)

- Basel Kuralları
(Sermaye Yeterlilik ve
Likidite Oranları)

Faizsiz (İslami) Sistem

İslami Finansal
Hizmetler Kurulu
(IFSB)

- İslami Finansal
Hizmetler Sunan
Kuruluşlar için
Kurallar (Sermaye
Yeterlilik; Likidite)

IFSB (www.ifsb.org)

Islamic Financial Services Board

**İslami Finansal Hizmetler Kurulu,
faaliyetine Mart 2003 de başlayan
uluslararası bir standart yapıcı örgüttür**

Kurul

küresel ihtiyati standartlar ve

kılavuz ilkeler yayınlayarak;

İslami Finansal Hizmetler Endüstrisinin

(Bankacılık, Sermaye Piyasası ve Sigortacılık)

sağlamlık ve istikrarını geliştirmeyi amaçlar

Finansal sistem

Finansal sistem,
tasarruf edilebilir geliri olan birimlerin
yatırıma dönüştürülebilecek fonlarını,
fon ihtiyacı olan kesimlere kanalize etmeye
çalışan
kuruluşlardan ve piyasalardan
oluşur

Finansal Hizmetler Sunulan Ortamlar (kuruluşlar ve piyasalar)

Dolaylı Finansman

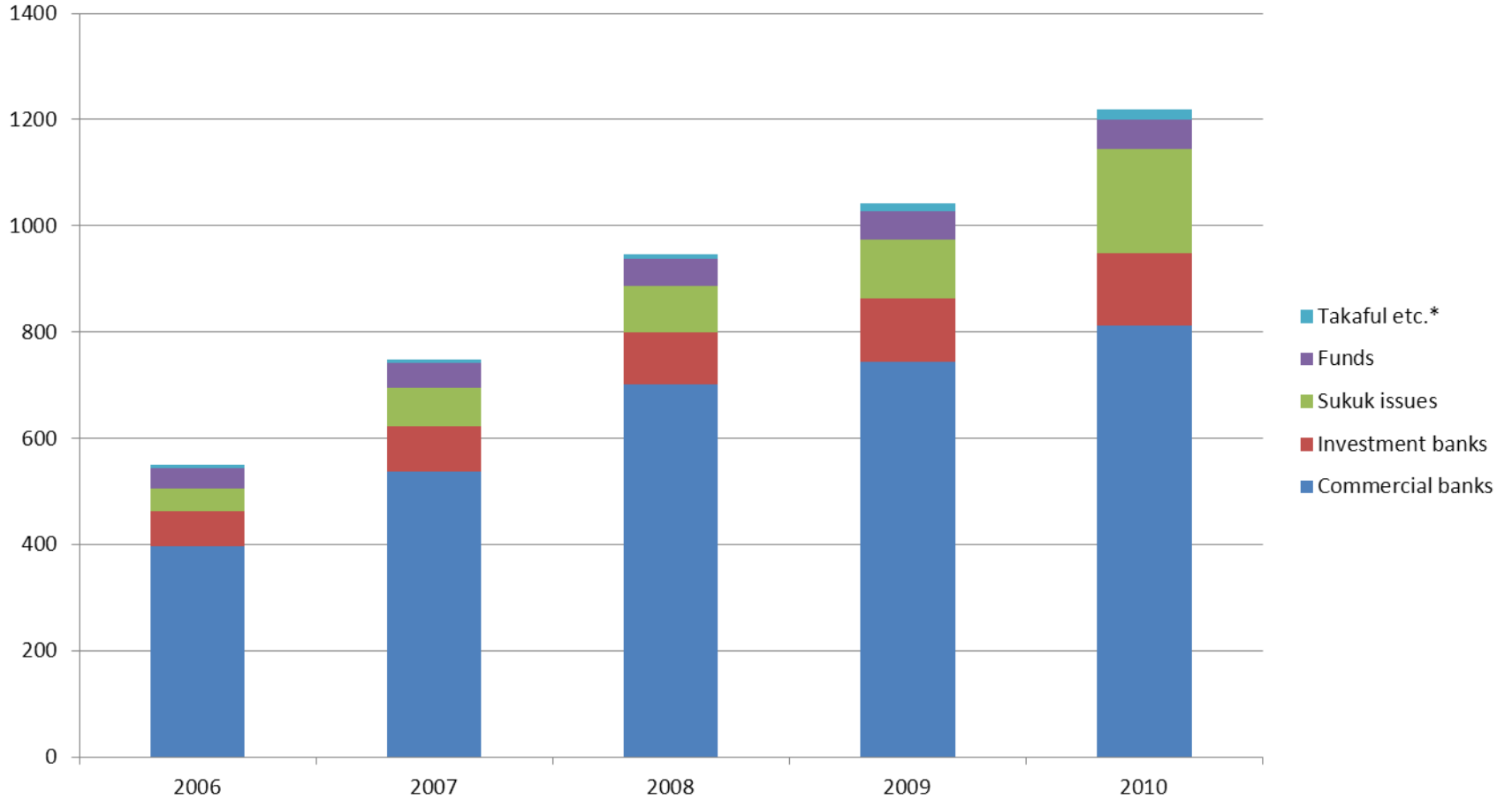
- **Bankacılık**

Doğrudan Finansman

- **Para Piyasaları**
- **Sermaye Piyasaları**

Faizsiz Finansın Dünyadaki Gelişimi

Turkish Banking System and Participation Banks

	December 2005			June 2011		
	Turkish Banking Sector (USD Billion)	Participation Banks (USD Billion)	Share in Sector	Turkish Banking Sector (USD Billion)	Participation Banks (USD Billion)	Share in Sector
Assets	302.0	7.4	2.4 %	711.5	29.7	4.2 %
Loans	116.2	4.8	4.1 %	385.2	21.1	5.5 %
Deposits	186.8	6.2	3.3 %	409.3	21.3	5.3 %
Profitability	4.4	0.18	4.2 %	6.4	0.22	3.4 %
CAR	23.7 %	12.4 %	-	17.2 %	14.2 %	-

FINANSAL SİSTEM

Konvensiyonel

İslamî kurallara uygun

ARAÇ :

FAİZ

ARAÇ :

1. TİCARET

2. ORTAKLIK

Faizsiz Finansal Hizmetlerin Özellikleri

İlke: Risk yoksa Kazanç da yok

ORTAKLIK

Mudarebe

(Emek sermaye ortaklığı)

Muşareke

(Sermaye ortaklığı)

TİCARET

Murabaha

(Vadeli Satış)

İcara (Kira)

İstisna

(Siparişe dayalı üretim)

Selem

(Üretimden önce satış)

Finansal sistem

Fon ihtiyacı olanlara bir imkân sağlarken
fon fazlası olanlara da fayda (getiri)
sağlayan finansal sistem,
insanın malını koruyarak
islam hukukunun amaçlarından
(maqasid al sharia)
birine hizmet ettiği söylenebilir

Modern Finansal Sistemler

Talep yanından sürüklenirler

Fon talep edenler

genellikle devletler ve şirketler

ihtiyaç duydukları fonları

çok iyi yapılandırdıkları

menkul değerleri (finansal araçları)

finansal piyasalarda satarak elde ederler

Menkul değerler

Borcu temsil eden (TAHVİL)

Sahipliği temsil eden (HİSSE SENEDİ)

olarak iki türlü yapılandırılabilirler.

PİYASALAR

Para Piyasaları

Kısa Vadeli Doğrudan Finansman

- Genellikle Borcu temsil eden finansal araçlar işlem görmektedir

Sermaye Piyasaları

Uzun Vadeli Doğrudan Finansman

- Hem borcu temsil eden, Hem de sahipliği temsil eden finansal araçlar işlem görür

İslamî kurallara uygun
Para ve Sermaye Piyasaları

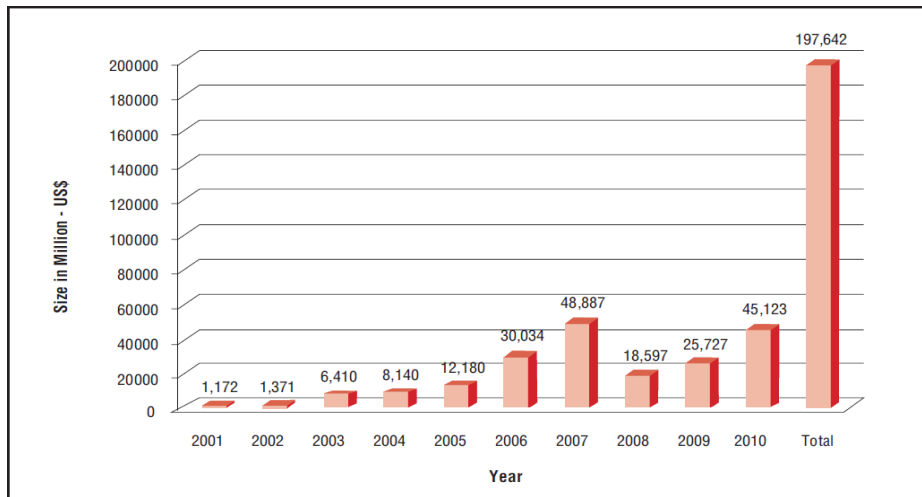
UYGUN ARAÇ

Hisse Senedi: Ait olduğu şirketin haram mallarla ve işlerle iştigal etmemesi halinde **uygun**

Tahvil : Faizli **uygun değil**

Yeni Araç.....SUKUK

Global Sukuk Issuance

Source: IIFM Sukuk Issuance Database (2001 – 2010)

Tabloda görüldüğü üzere,
küresel finans krizinden önce
2007 yılında küresel sukuk piyasası rekor bir seviye olan
49 milyar dolarlık hacme ulaşmıştır.
Küresel finansal krizin etkileri nedeniyle
2008 ve 2009 yıllarında düşüşler yaşanmış ancak
2010 yılında kriz öncesi seviyelere yaklaşmıştır.

SUKUK (IFSB Tanımı)

Tekil : “**Sakk**”; Çoğul : “**Sukuk**”

Her bir SAK ;

- Maddi Varlıklar **veya**
- Ağırlıklı ölçüde maddi varlık içeren bir varlık havuzu **veya**
- Bir iktisadi teşebbüs (mudarabe)
üzerinde
orantılı ve bölünemez
sahiplik hakkını temsil eder

SUKUK TÜRLERİ

- 1. Sözleşme Türlerine Göre Sınıflandırma**
- 2. Ticari İşlevine Göre Sınıflandırma**
- 3. Varlığı Temsil Gücüne Göre Sınıflandırma**

1.Dayandıkları Sözleşme Türlerine Göre Sınıflandırma

1.a.Satış Sözleşmesine Dayalı Olanlar

1.b.Kira Sözleşmesine Dayalı Olanlar

1.c. Ortaklık Sözleşmesine Dayalı Olanlar

1.d. Vekalet Sözleşmesine Dayalı Olanlar

1.a.Satış Sözleşmesine Dayalı Olanlar

- Murabaha sözleşmesine dayalı olanlar
- Bedeli tecil edilmiş sözleşmeye dayalı olanlar (Bai Bithaman Ajil)
- Selem sözleşmesine dayalı olanlar
- İstisna sözleşmesine dayalı olanlar

2. Ticari İşlevine Göre Sınıflandırma

- Şirket Sukukları (Corporate)
- Ülke Sukukları (Sovereign)
- Değiştirilebilir Sukuklar (Convertible)
- İkinci Derece Sukuklar (Subordinated)
- Eklenmiş Sukuklar (Stapled)
- Varlığa Dayalı Sukuklar (Asset Backed)
- Proje Finansmanı Sukukları (Project Financing)

Kaynak: Islamic Financial System, ISRA, K.L. 2011, s.400

3. Varlığı Temsil Gücüne Göre Sınıflandırma

Varlığa Dayalı (Asset Backed)

(Varlığa Dayalı Menkul değerlere benzer)

Sukuku elinde bulunduranlar
arkasındaki varlığa

RÜCU EDERLER

Menkul Değerleştirmede;

- Dürüst Satış İlkesi
- İflas riski taşımama
- Çıkarana rücu olmaması

Varlık Temelli (Asset Based)

(Tahvile Benzer)

- Sukuku elinde bulunduranlar
arkasındaki varlığa değil;

Sukuku Çıkarana RÜCU
EDERLER

Varlık Getiri sağlayamaz
duruma gelse bile Sukuku
Çıkarana beklenen getiriye
ödemek durumunda

VARLIĞA DAYALI SUKUK

Varlığa dayalı yapılar finansal aracın arkasındaki varlık üzerinde sahiplik haklarını içerir.

Sahiplik hakları
fiziki sahiplik veya
kullanım hakkı olarak ifade edilebilir.

Bir varlık havuzunda azınlık kısmını oluşturmak dışında alacak ve borçlara dayalı yapılandırma kabul edilmez.

SUKUKUN İŞLEVİ

Sukuk,

- elde birtakım varlıkları bulunmasına rağmen ihtiyacı olan fakat

Gerekli likiditeye sahip olmayan

iktisadi birimlere veya

- bir iş yapmak için yeterli nakit imkanı bulunmayanlara bu likidite imkanlarını temin etmek üzere sermaye piyasasından kaynak sağlamaya

YARAR

Sukuk temsil ettiği Őeyin
bir **varlık veya bir özkaynak** olmasına göre

Varlığı temsil eden

sukukun arkasındaki
varlık,

sukuk sahiplerine
makul Şekilde
öngörülebilir

bir getiri vadeder

Sukuk İcara, Sukuk
Selem, Sukuk İstisna

Özkaynağı temsil eden

temsil ettiği yatırımın
getirisi

ortaya çıkacak olan
kâr ya da zararın
paylaşımı esasına
göre belirlenecektir

Sukuk Mudarebe
Sukuk Muşareke

SUKUK

dayandığı varlık

dayandığı varlık

Satıştan Doğan Alacak

Alacak dışı Varlıklar

Malezya Uygulaması

Küresel Uygulama

BEY EL DEYN

Borcun (alacağın)
üçüncü bir kişiye
iskontolu olarak satışında
Alacağı devir alan taraf,
nominal tutardan düşük bir tutarı ödeyerek
alacağı devir alıp
vadede nominal tutarı tahsil ederse
**aradaki farkın riba olup olmadığı
tartışılmaktadır**

BEY EL DEYN

Bu konu Malezya dışında
özellikle Körfez ülkelerinde kabul
görmezken,
Malezya'da
uygulama imkanı bulmaktadır.

Malezya Sermaye Piyasası Kurulu, İslam Hukuku Danışma Konsülü,

satış nakit karşılığı olduğu sürece
alacağın satışının iskontolu olmasını
onaylamaktadır.

**Sözügeçen konsül,
borcu bir mal olarak görmektedir.**

Burada “**haqq maliyy**” terimi kullanılmaktadır.

Borcun (alacak) mal olarak algılanması
serbestçe alınıp satılmasına imkan
sağlamaktadır.

İslam Konferansı Örgütü Fıkıh Akademisi

Alacaklara parasal varlık olarak bakar

Bu nedenle

alacağı nakit ödeme karşılığı satmak,
alacağa eşit nakitle değişmeyi gerektirir.

Bu durumda alacağın

üçüncü kişilere iskontolu satışına

izin verilmemektedir

Havuzlu Çözüm

sukukun tanımı içinde bulunan
**“ağırlıklı ölçüde maddi varlık içeren bir varlık
havuzu”**

nun bileşimi içinde belirli bir yüzde alacak
bulunması ilgili sukukun satılabilmesini
engellememektedir.

Islam Kalkınma Bankası uygulaması ve AAOIFI düzenlemeleri

Maddi varlık tutarı % 25 altına düşmediği
sürece,

yani % 25 maddi varlık % 75 alacaktan
oluşan bir havuza dayalı olarak

çıkarılan sukukun satılabilir olmasını kabul
etmektedir

İkinci El Piyasa

Malezya'da elinde

Sukuk Murabaha bulunduranlar

bunu ikinci el piyasasında herhangi bir fiyata satabilmektedirler.

Ancak sukuk murabahaya yatırım yapan yatırımcı, bunu bir başka yatırımcıya satmak isterse bunu sadece nominal değer üzerinden yapabilir

IFSB 2 – Sermaye yeterliliği standardı **sukuk türlerinin alınıp satılabilir olmaları**

- Salam Sukuk sözleşmenin ana konusu bir alacak yani finansal varlık olduğu için **alınıp satılamaz**.
- İstisna Sukuk sözleşmenin ana konusu devam eden bir iş yani finansal olmayan varlık olduğu için **alınıp satılabilir**

IFSB 2 – Sermaye yeterliliği standardı **sukuk türlerinin alınıp satılabilir olmaları**

- İcara Sukuk sözleşmenin ana konusu sukuku elinde bulunduranların sahip olduğu finansal olmayan bir varlık olduğundan alınıp satılabilir.
- Muşaraka Sukuk şirketin piyasa değerinin içinde nakit ve alacak dışı varlıkların payının %30 un altında olmaması koşuluyla alınıp satılabilirler.

Sukuku Kim ıkarır ?

- ÖZEL SEKTÖR ŞİRKETLERİ
- KAMU ŞİRKETLERİ
- ÖZEL / KAMU BANKALAR
- BELEDİYELELER
- DEVLETLER

Sukuk Nasıl ıkarılır?

Menkul Kıymetleştirme
Sürecinin
Tamamlanması
Gerekir

Sukuku kim elinde bulundurur ?

- Bankalar
- Merkez Bankaları
- Yatırımcılar

Menkul Değerleştirmede Taraflar

1. Varlık Sağlayıcılar (orijinatör)
2. **Özel Amaçlı araç** (Yasal Kişilik; şirket, vakıf)
  - Herbir Varlık için ayrı bir Varlık Özel Amaçlı Araç
  - Menkul Değer ihraç eden **Özel Amaçlı Araç**
3. Likidite Sağlayıcılar
4. Krediyi Güçlendirici Unsurlar (Credit Enhancement Provider)
- 5 Yatırımcılar

Bankalar arası para piyasası

Merkez Bankalarından Sağlanan
kısa vadeli imkanlar
faiz esaslı oldukları için

**Faizsiz Bankaların
Likidite yönetimi için Merkez
Bankalarına dayanma oranı
düşüktür**

Bankalar arası para piyasası

**Birkaç ülkede Faizsiz Bankalar
bankalararası işlemler için
konvensiyonel ve islami
karşı taraflarla aralarında
özel düzenlemeler tasarlamışlar;
“Emtia Murabaha Sözleşmesi” veya
“Birbirlerinde telafi edici
faizsiz mevduat tutma” gibi**

Çözüm için yeni bir girişim

12 ülkenin merkez bankaları ve

İslam Kalkınma Bankası

Uluslar arası İslami

Likidite Yönetim Şirketini

kurdu

IILM (www.iilm.com)

International Islamic Liquidity Management Corporation

Üye (Ortak) Merkez Bankaları

1. Malezya Merkez Bankası
2. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
3. Suudi Arabistan Para Otoritesi
4. Katar
5. Kuveyt
6. Luxemburg
7. Birleşik Arap Emirlikleri
8. Mauritius
9. Endonezya
10. Nijerya
11. İran
12. Sudan

IILM (www.iilm.com)

**International Islamic Liquidity Management
Corporation**

Üye (Ortak) Uluslar arası Kuruluşlar

İslam Kalkınma Bankası

İKB- Özel_Sektörü Geliştirme Şirketi

IILM Üyesi (Paysahibi) olan Merkez Bankaları ve Para Otoriteleri

IILM tarafından çıkarılacak finansal araçların,

- ilgili ülkenin yasal alanı içinde, likidite yönetimi amacıyla “ **Geçerli Likit Varlık**” olarak tanınmasını
- Kısa Vadeli Finansman için kabul edilebilir **teminat sayılmasını sağlamayı üstlenirler**

IILM - Araçlar

Temel Finansal Araç : **SUKUK**

- AAA notuna sahip olmalı
- Herkesin kolayca anlayıp kabul edeceği şekilde olmalı
- Küçük hacimlerde ve düzenli ihraç edilmeli
- Küresel olarak kabul edilmeli ve alınıp satılabilmeli
- Çeşitli Vadelerde olmalı

IILM İş Modeli

- Günümüz finans dünyasında uygulanan “Menkul Kıymetleştirme” mekanizması kullanılarak
- Varlık sağlayıcılardan* edinilen Varlıklara Dayalı olarak Menkul Değer (SUKUK) çıkarılacak
- İlk ihraçlar 3-6 ay gibi kısa vadeli olacak

*Ülkelerin Hazine veya Merkez Bankaları

Likidite Sağlayıcılar

- Varlık Sağlayıcılara Peşin Ödeme yerine sukuktan sağlanan gelir tahsil edilene kadar vade yapılabilir.
- Bu arada IILM tarafından Bazı Faizsiz Araçlarla Kredi de sağlanabilir

Krediyi Güçlendirici Unsurlar (Credit Enhancement Provider)

İhraç Programı muhtemelen Temel Varlık veya İhraç Özel Amaçlı Araç seviyesinde kredi güçlendirmesi içerecektir:

Sukuk'un dayandığı gelir getirici varlıktan tahsilatların aksaması(gecikmesi) durumunda kullanılmak üzere kurulan ve nakit veya akışkan varlıklardan oluşan yedek (rezerv) fon

Yatırımcılar

- Çeşitli ülkelerdeki İslami Finansal Hizmetler Sunan Kuruluşlar (İFHSK)
- Likidite Yönetimleri için gerektiğinde ilgili ülkenin Merkez Bankasına verip nakit sağlayacakları bir finansal araca yatırım yapmış olacaklar

IILM İş Modeli

IILM

Program Yöneticisi olarak
İşlev yapacak

SONUÇ

Özellikle Finansal Krizden sonra
Tüm Dünyada dikkat çeken ve yaygınlaşan
İslami Finans Sektörü için
hassasiyetlerine uygun
para piyasası araçları geliştirilmektedir
Finansal Kuruluşların
Sağlıklı Likidite Yönetimi yapabilmeleri
Finansal İstikrar açısından da çok
önemlidir

SONUÇ -2

TCMB için Fiyat istikrarının yanı sıra
Finansal İstikrarın sağlanması ve
korunması da önemlidir

Ülkemizde faaliyet gösteren

“Katılım Bankaları”nın da Likidite
Yönetiminin güçlendirilmesi için de faizsiz
araçların oluşturulması ihtiyacı TCMB
tarafından görülmüş ve gerekenler
yapılmaktadır

SONUÇ - 3

TCMB,
IFSB ye Üyedir

IILM e de paydaş olarak katılmış ve
yönetiminde de rol almıştır

Katılım Bankaları TC Hazinesinin çıkardığı
Gelir Ortaklığı Senetlerini de teminat
olarak verip Likidite sağlayabilmektedirler

SONUÇ - 4

İslamî kurallara uygun sermaye piyasalarının gelişmesi bir ihtiyaç ve gerçeklik olarak ortaya çıkmıştır.

Gelişmelere hakim olan yaklaşım konvansiyonel finansal sistemdeki yapıları bir şekilde **taklit ederek**, islamî kurallara uygun finansal araçlar ortaya çıkarmak şeklindedir.

Asıl değerli olan taklit yerine bazı **yenilikçi araçlar üreterek oraya çıkmaktır.**

SONUÇ 5

Buna rağmen

son finansal krizde

islami kurallara uygun finansal araçların
krizlere neden olmak ve krizlerden
etkilenmek açısından

daha sağlam olduğu kanaatinin
tüm dünyada genel kabul gördüğü de bir
gerçektir

TEŞEKKÜRLER

Necdet.Sensoy@tcmb.gov.tr